

مطالعه ویژگی و ساختار نقوش سردر
بناهای کاشی کاری شده در شیراز

نمای روبرو از ضلع غربی باغ ارم،
قاجاریه مأخذ: نگارندگان

مطالعه ویژگی و ساختار نقوش سردر بناهای کاشی کاری شده در شیراز

الهه پنجهباشی* فاطمه دولاب**

تاریخ دریافت مقاله: ۹۷/۴/۱۶

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۷/۹/۳۰

چکیده

دوره قاجار یکی از دوره‌های درخشان معماری ایران است که در آن سردرها از جمله موضوعاتی است که به‌طور عمده برای تزیین بنا استفاده شده است. سردر یکی از عناصر معماری است که قابلیت بیان اعتقادات سازنده‌ها را دارد. دوره قاجار، دوره‌های آوری و تحولات جدید در هنر و معماری ایران است. از جمله این تحولات، رابطه فزاینده با غرب است که به دنبال آن تأثیرات مستقیم بر هنر و معماری، به ویژه تزیینات بناها دیده می‌شود. با توجه به ترکیب فرهنگ ایرانی و اروپایی، تحولات به وجود آمده در آن دوره، از نقوش نمادین برای تزیینات بناهای شیراز استفاده شده است. در این میان نقوش کاشی به‌کاررفته در دوره قاجار دارای مضامینی است که واجد ارزش‌های بصری فراوانی هستند و به لحاظ کاربردی رونق فراوان یافته‌اند. مفروض این پژوهش مطالعه نقوش سردر خانه‌های دوره قاجار در شیراز و جنبه نمادین آن است. محتوای پژوهش حاضر کیفی است و بر اساس روش شناسی تاریخی - تحلیلی و شیوه گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای صورت گرفته است.

هدف از این پژوهش مطالعه کاشی کاری بناهای شاخص دوره قاجار در شیراز و تحلیل و ویژگی‌های نقوش آن است. این مطالعه و تحلیل با رویکرد تاریخی است. سؤالاتی که در این پژوهش: ۱- نقوش سردر خانه‌های شیراز در دوره قاجار با چه مضامینی کار شده است؟ ۲- نقوش سردر خانه‌ها دارای چه پیامی است؟ نتایج پژوهش نشان می‌دهد که این نقوش از نظام‌های بصری در فرم تبعیت کرده و بسته به موضوع و موقعیت طرح، جهت تزیین سردر بناها به‌کار گرفته و در ترکیب بندی، جانمایی و مضمون نقش متفاوتی را داشته‌اند. تحلیل موضوعی در این کاشی‌ها نشان می‌دهد نقوش کاشی سردرها جنبه نمادین داشته است و به تفکیک موضوعی در آن پرداخته شده است. نقوش مورد استفاده در سردرهای منتخب شامل مضامینی از آثار تاریخی، اسطوره‌ای، سیاسی و مذهب‌باست که در آن‌ها آرایه‌هایی چون: گرفت گیر، شیر و خورشید، فرشته بالدار و غیره به کار رفته است.

واژگان کلیدی

قاجار، سردر، شیراز، کاشی، نقش، نماد

* استادیار دانشکده هنر دانشگاه الزهراء، شهر تهران، استان تهران، (نویسنده مسئول) Email: e.panjabashi@alzahra.ac.ir
** کارشناس ارشد ارتباط تصویری، مدرس دانشگاه الزهراء شیراز. شهر شیراز، استان فارس Email: fatemehdoulab@gmail.com